

і залишився рабом. Можливо – назавжди» [7, арк. 27]. Названі засоби сприяють також утвердженню образу Шевченка як пророка українського народу, усвідомленню його власної самоідентифікації й бажання бути корисним Батьківщині, у чому значну роль відіграла участь Тараса в Кирило-Мефодіївському товаристві: «Якби я не був у товаристві, то я б уже був інакшим. Я мусив там бути, бо вже написав «Сон», бо вже душа моя була вільною від страху, від усяких заборон і самообмежень, бо я, нарешті, відчув, хто я є. [...] Тарас Шевченко. Жили до мене, після мене житимуть, але іншого часу в мене не буде, лише цей, де я мушу бути Тарасом Шевченком» [7, арк. 27].

З метою увиразнити значимість духовного зв'язку Кобзаря з нащадками автор залучає образ молодого Павла Тичини, який пливе разом із героїнею Ликерою Полусмаковою на Чернечу гору. За визнанням В. Яворівського, цей епізод цілком є авторською художньою вигадкою (за Г. Грегуль [3]), однак сила впливу Шевченкової музи на становлення Тичини-поета, який був ніби духовним спадкоємцем Кобзаря, є беззаперечною.

Реалізація мотиву туги за рідною землею у романі відбувається за рахунок протиставлення героєм художнього простору України й Петербурга через співвіднесення й самоідентифікацію себе із кожним з них за критерієм «своє – чуже», що виявляється в тоні оповіді про них Шевченком (ліричний, щирий, емоційний – сухий, витриманий), пейзажних описах (зокрема, погодні й кліматичні умови: березень, весна, тепло – кінець зими, холод, а також загальній семантиці використаних денотатів, що впливають на рівень «привабливості/ непривабливості» зображеного простору: «На цілому світі в мене є кілька родичів, з півсотні друзів і – Вона (Україна. – О. Д.). Цього досить, щоб усе перебути і вистояти, не втративши себе» – «Тішся тут, у Петербурзі, ходи по малоросійських вечорницях, пий горілку по шинках, замітай полами кожуха Петербург, навіть вільнодумствуй за чаркою. Хто ти тут, у цій північній Пальмірі?» [7, арк. 7]. Художнім доповненням вищезазначеної думки є

образ цуцика, який супроводжує Шевченка вулицями Петербурга: «Я – Тарас. Такий самий петербурзький приبلуда, як і ти» [7, арк. 26]. Таким чином, автор проводить художню паралель життя безпритульного собаки й самого Тараса в чужому для нього місті, що й відбито в наведеному монолозі героя.

Отже, звертаючись до осмислення постаті великого українського митця, В. Яворівський, ґрунтуючись на численних документальних джерелах, подав власне бачення його життєвого шляху й ролі в історії вітчизняної та світової культури. Змістовна наповненість екзистенційними проблемами, які продукують внутрішній конфлікт героя, сприяє його духовній та національній самоідентифікації. Занурення в екзистенційні виміри душі, внутрішній стан зумовлює перевагу мотивів любові, самотності, кари, покаяння. Вони постають невід'ємними складовими відтворення особливостей художнього характеру. Достовірність у них досягається шляхом залучення прямих цитат з листів, щоденників видатних людей, спогадів їхніх сучасників тощо. Це дає можливість читачеві поглянути на класичний образ Кобзаря у контексті його особистого життя.

1. Галич О. Критерії розрізнення історичної та документально-біографічної прози / О. А. Галич // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 2. – С. 44–49. 2. Галич О. Художня біографія: проблеми теорії та історії / О. Галич, О. Дацюк, Л. Мороз. – Рівне, 1999. – 94 с. 3. Грегуль Г. Українська біографічна проза першої половини ХХ ст.: жанровий аспект (за творами В. Петрова, С. Васильченка, О. Ільченка, Л. Смілянського): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.01.01 «Українська література» / Г. В. Грегуль. – К., 2005. – 18 с. 4. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. – 2-е вид., доопрац. / І. М. Дзюба – К.: Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2008. – 718 с. 5. Потінцева Т. Літературна біографія / Т. М. Потінцева // Лексикон загального та порівняльного літературознавства / За ред. А. Волкова та ін. – Чернівці, 2002. – 534 с. 6. Шевченко Т. Г. Зібрання творів: У 6 т. / Т. Г. Шевченко – К., 2003. – Т. 2: Поезія 1847. – 1861. – С. 704–706. 7. Яворівський В. Друге пришествя: [рукопис] / [приватний архів письменника] В. О. Яворівський – 125 с. 8. Яворівський В. Сьогоднішня моя проза – жорсткіша, навіть жорстокіша...: [Інтерв'ю з письменником] / В. О. Яворівський, Л. Бондарчук // Літературна Україна. – 2007. – 5 липня. – С. 1, 4. 9. Яворівський В. Твори: [в 5 т.] / В. О. Яворівський – К.: Фенікс, 2008. – Т. 2: Новели. Повісті. Роман. – 642 с.

Тетяна Ємець

Тарас Шевченко як визначальна постать національного відродження

Тарас Шевченко, пробудивши національну гордість українців, спрямував український рух у ХІХ ст. від культурництва до націоналізму.

Taras Shevchenko, waking up the national pride of Ukrainians, directs the Ukrainian movement in XIX century from «kulturnytsvo» to nationalism.

Постать Тараса Шевченка та його роль у національному українському відродженні є, як ніколи, актуальними темами в сучасному українознавстві. Насамперед, у зв'язку із необхідністю подолання постколоніальної спадщини радянської доби та через боротьбу зі зростаючою асиміляторською потугою

новітньої російської імперії. Крім того, вивчення спадщини одного із найяскравіших українських культурних діячів ХІХ ст. дає широкі можливості для дослідження епохи українського романтичного відродження. Вона визначила подальше становлення української нації та виявилася зразком розбудови

українського руху в умовах тотальних утисків, який є повчальним і для сьогоденної України.

Спадщині Тараса Шевченка як поета, художника та діяча українського руху присвячені роботи величезної кількості науковців. Зокрема, Шевченків внесок в українське націєтворення аналізували Д. Донцов, М. Драгоманов, М. Костомаров, П. Куліш, Ю. Луцький, М. Міхновський, І. Франко та ін.; за часів незалежності інтерес до цієї непересічної особистості значно зріс, з'явилися дослідження Я. Грицака, І. Дзюби, М. Жулинського, О. Забужко, М. Поповича, М. Рябчука, О. Субтельного, В. Шевчука та багатьох ін. Але, попри це, вивчення впливу Шевченка на націєтворення не може бути припинено, адже Тарас Григорович Шевченко і в наш час залишається вагомим рушійною силою національного становлення та чинником формування української ідентичності як для сучасної молоді, так і для всіх громадян незалежної України.

Період Шевченка у процесі творення національної ідентичності українців є межовим етапом між завершенням доби зацікавленості славним козацьким минулим та початком формування прагнення до суверенної української державності. А його роль у переході українського руху у XIX ст. від українофільства до націоналізму є визначальною. В. Жаботинський назвав Шевченка «сліпучим прецедентом, який не дозволяє українству відхилитися від шляху національного ренесансу» [6, с. 78–79]. Також не буде перебільшенням стверджувати, що українське модерне націєстановлення, яке розпочиналося в умовах жорсткого імперського тиску, змогло реалізуватись лише завдяки таким могутнім націєтворчим чинникам, як Шевченко.

Попри те, що на кінець XVIII ст. царська влада Росії остаточно утвердилась на території Гетьманщини, повністю скасувавши її інституції та все чіткіше проголошуючи великодержавницьку ідеологію, український національний ренесанс мав свої корені саме в цьому столітті. Однією із складових відродження стала зацікавленість дрібного малоросійського дворянства своїм козацьким походженням. У 1785 р. Катерина II, продовжуючи асиміляторську імперську стратегію, через десятиліття після зруйнування Запорозької Січі видала «Жалованну грамоту дворянству», за якою надала козацькій старшині права дворянства. Згодом цей указ було скасовано, а дворянство малоросам почало надаватись вибірково. Як зазначає П.-Р. Маґочій, щоб «обґрунтувати претензії окремих козаків на статус знаті... прохачі мусили переглянути цілий масив історичних договорів між українськими гетьманами та царями Московії, грамоти польських королів і литовських князів та інші документи, зокрема, літописи, історичні та родинні мемуари, генеалогії та записи місцевих традицій» [8, с. 309]. Тобто, фактично, цим було започатковано широкомасштабне вивчення козацького минулого українців.

Визначити вагомість впливу отриманої інформації на націєстановлення видається можливим лише у

зіставленні із тогочасними загальноєвропейськими націєтворчими процесами. В Європі тоді внаслідок індустріалізації активно змінювалась суспільна свідомість. Почала зростати значимість індивіда як складової спільноти. Замість всеохопного владарювання знаті було проголошено владу народу. Відбулися національно-демократичні революції, які отримали назву «Весни народів». На думку сучасних дослідників української культури, зокрема, філософа М. Поповича, «суспільний рух, який... назвали українським відродженням, теж оформлюється під знаком «Весни народів» – аналогічно до «Молодої Італії», «Молодої Німеччини» тощо... Королівському деспотизму протиставляється свобода, релігійному «братству у Христі» – просто братство, урядовим і феодалним привілеям – рівність (перед законом)» [9, с. 44–45].

Народ як новий чинник суспільного процесу потребував самоусвідомлення. На перший план виступила проблема самоідентифікації, зокрема, національної. П.-Р. Маґочій, який пише, що «люди не народжуються з національною ідентичністю; вони набувають усвідомлення приналежності до певної національності» [8, с. 307], зазначає, що в Європі у XIX ст. більшість населення розмовляла діалектами окремих мов та зазвичай ідентифікувала себе за релігійною чи регіональною ознаками. П.-Р. Маґочій наголошує на зростанні на цьому етапі націєстановлення значення «невеликих груп інтелектуалів, відомих як інтелігенція», завданням яких стало переконати розрізнені спільноти у тому, що вони «належать до ширшої національності. Інтелігенти поширювали ці ідеї через газети, журнали, читальні, культурні організації і театр, а також, в разі сприятливого ставлення уряду, через систему освіти» [8, с. 307]. Відповідно, значно зростає вагомість впливу окремих яскравих представників національно свідомої інтелігенції. В українському націєтворенні такою визначною постаттю став Тарас Шевченко, який брав активну участь в українському русі, що започатковувався на той час у Петербурзі. І. Дзюба, М. Жулинський пишуть, що «дні двадцятип'ятирічного Шевченка, учня Академії мистецтв, киплять жадобою пізнання... Читає про минуле України в працях Д. Бантиша-Каменського («История Малой России...»), М. Маркевича, творах М. Гоголя, вивчає «Історію Русів», захоплено перечитує І. Котляревського, Г. Квітку-Основ'яненка, Є. Гребінку...» [4, с. 17].

Не міг залишитися Шевченко осторонь діяльності одного із перших провісників національного відродження – Кирило-Мефодіївського товариства, яке постало як відгук на виголошені в Європі гасла боротьби за свободу, рівність і братерство. Коротке існування Товариства (близько шістнадцяти місяців, з грудня 1845 р. по березень 1847 р.) продемонструвало причетність української нації до загальноєвропейських націєтворчих процесів. Як зазначає М. Попович, проголошуючи своїми гаслами боротьбу за соціальне

й національне визволення слов'янських народів, за єднання з сербськими, болгарськими, чеськими, хорватськими, російськими й польськими патріотами, «українська нація цим заявляла про свою рівність серед рівних» [9, с. 53]. Націєтворча активність Кирило-Мефодіївського товариства була брутально припинена царською владою. І. Дзюба, М. Жулинський зазначають, що «в історії придушення царизмом українських рухів викриття і розгром Кирило-Мефодіївського братства – одна з найважливіших подій, з найдалекосяжнішими наслідками. Була зупинена хвиля національного відродження, що обіцяла стати високою і могутньою. Була в зародку придушена, покарана і розсіяна молода талановита національна інтелігенція і на десятиліття затримане її формування в подальшому» [4, с. 41]. Самодержавство жорстоко покарало учасників цього поміркованого культурницького руху. Шевченка було віддано у солдати, що мало на меті знищити його як поета та художника, відірвати його від української спільноти.

У Європі, коли після реакції (1815–1848 рр.) наступила стадія реформ (1848–1871 рр.), більшість модернізаційних рухів оформлювались на засадах просвітництва та культурництва [5, с. 787]. Становлення українського руху у першій половині XIX ст. також проходило як ненасильницьке, культурно-просвітне зусилля під знаком поступового реформування, лояльності до існуючих владних інституцій. Але навіть у такій формі український рух викликав численні репресії з боку самодержавства.

У період тимчасової лібералізації суспільного життя після приходу до влади царя Олександра II у 1855 р. було проголошено амністію. Кирило-мефодіївці М. Костомаров, В. Білозерський, Т. Шевченко, П. Куліш, з'їхавшись до Петербурга, згуртували довкола себе молодих українців, що жили тут. Було засновано (1859 р.) першу петербурзьку українську Громаду з поміркованою програмою. Передбачалось на легальних засадах провадити культурно-просвітницьку діяльність серед, передовсім, селянства. Планувалось проведення різноманітних мистецьких заходів, друк книжок, журналів. У 1861 р. П. Куліш за участю Т. Шевченка і М. Костомарова та за підтримки поміщиків-українофілів В. Тарновського і Г. Галагана почали видавати перший в Російській імперії український часопис «Основа», який протягом свого недовгого двадцятидвохмісячного існування (до вересня 1862 р.) слугував розвиткові самосвідомості української інтелігенції.

Пріоритетом українського руху у цей період було створення мережі недільних шкіл для неписьменних та дослідження у сфері етнографії, філології та історії. Сприяло цій культурно-просвітницькій діяльності те, що царська влада дозволила місцевим адміністраціям самостійно полагоджувати окремі проблеми, зокрема, в освітній сфері. Попечитель Київського освітнього округу М. Пирогов у жовтні 1859 р. дозволив відкрити в Києві першу в імперії недільну школу для дорослих,

де була організована освіта рідною мовою. З 362 шкіл, відкритих в Російській імперії у 1859–1861 рр., більше сотні припадало на українські губернії [3, с. 66]. М. Костомаров організував збирання коштів для друкування підручників, авторами яких були Т. Шевченко та П. Куліш. Вчителями ставали члени Громад.

Сучасний український історик І. Гирич, підкреслюючи значення для тогочасного українського руху етнографії, зазначає, що асимільована «еліта» українства (дворянство) не здатна була очолити національне відродження. Цю місію взяла на себе національно свідомо інтелігенція: «кожний український діяч XIX ст. обов'язково або починав свою діяльність, або віддавав значну частину життя етнографічно-фольклорним студіям, збирав пісні, казки, прислів'я тощо. Народолюбство («українофільство») було потрібне новій українській еліті, щоб: через народну творчість подивитися на українське минуле й побачити образ історії України, написаний самим народом; з'ясувати психологічно-ментальний тип українця, те, що його відрізняє від інших типів сусідніх слов'янських народів; накреслити кордони проживання українців; провести освітою і пропагандою мобілізацію української людності для здобуття собі політичних прав» [1, с. 62].

Ініціативи петербурзької Громади знайшли відгук у середовищі тогочасної інтелігенції на південно-західних територіях Російської імперії, де український рух підтримувався широко розповсюдженими ще з першої половини XIX ст. ідеями хлопоманства та українофільства. Письменники, публіцисти, культурно-освітні діячі, творча і наукова інтелігенція відстоювали право українців на свою історію, мову, культуру. Вони розгорнули широку просвітницьку діяльність, створювали громадські організації: товариства, клуби, гуртки. Згодом розпочався рух за об'єднання окремих організацій у Громади, завданням яких було вивчення історії рідного краю, розвиток культури народу, видання українських книг, газет, журналів.

Вплив Шевченка на український рух у цей період став визначальним, не зникнувши навіть після смерті Кобзаря. Саме під час перепоховання поета у 1861 р. заявила про себе київська Громада, до якої увійшли близько 200 осіб (студенти та викладачі Київського університету Св. Володимира та місцева інтелігенція). Очолив київську Громаду В. Антонович, відомий історик, засновник Київської школи істориків. Також серед інших до київської Громади увійшли П. Чубинський, юрист, етнограф, відомий як автор слів до майбутнього українського гімну «Ще не вмерла Україна», та М. Драгоманов, визначний український історик, публіцист, громадський діяч, який був серед засновників перших українських політичних організацій.

Хоча розроблених програм діяльності Громади зазвичай не мали, об'єднуючи людей, що були зорієнтовані, переважно, на проведення культурно-освітніх заходів і не бажали конфлікту з владою, попри це саме Громади стали потужною основою для

формування у подальшому різноманітних політичних течій в українському русі ХХ століття.

Підкреслюючи надзвичайне значення Громад для національного відродження, філософ В. Горський зазначає: «Продовжуючи справу Кирило-Мефодіївського товариства, громадівці здійснюють на рівні філософської рефлексії виокремлення України як суб'єкта історичного процесу із суверенними культурними запитамі» [2, с. 250].

Навіть поміркована, культурно-просвітницька діяльність Громад викликала занепокоєння імперської влади. Міністром внутрішніх справ П. Валувєвим 20 червня 1863 р. було видано циркуляр про заборону друкувати українською мовою шкільну та релігійну літературу. Це стало черговим свідченням цілеспрямованої асиміляційної політики російської влади щодо українців. Насамперед тому, що, як наголошує сучасний український історик Я. Грицак, «Валуєвський циркуляр був спрямований на те, аби перешкодити українському рухові перетворитися з заняття вузького кола інтелектуалів на масове явище» [3, с. 67].

Після появи Валувєвського циркуляру становище українців у підросійській Україні дедалі більше ускладнювалось. Громади було розпущено. Лише через десятиліття, на початку 70-х років, вдалося частково поновити їх роботу. У Києві В. Антонович, М. Драгоманов, О. Русов, С. Подолинський та М. Зібер таємно утворюють «Стару Громаду», куди увійшли близько сімдесяти досвідчених учасників громадівського руху. Легальним осередком діяльності київської «Старої Громади» стало засноване у Києві 1873 р. Південно-Західне відділення Імператорського географічного товариства, де громадівці були найактивнішими членами. Під егідою Товариства розпочалося видання архівних матеріалів з української історії, а також матеріалів етнографічно-статистичної експедиції, проведеної у 1869–1871 рр. у «Південно-Західному краї» під керівництвом етнографа П. Чубинського.

Продовжувала зміцнюватись і співпраця з українцями в Галичині. Збирання невідомих пісень та варіантів відомих українських історичних пісень для видання «Исторические песни малорусского народа» (започатковане в 1870-х роках В. Антоновичем та М. Драгомановим, том перший надрукований у 1874 р., перша книга другого тому з'явилась у 1875 р., далі публікація зібраного матеріалу перервалася) стало одним із найуспішніших спільних проєктів наддніпрянців і галичан. Вагомий внесок в українське відродження здійснило Наукове Товариство імені Шевченка – також засноване спільними зусиллями українців Наддніпрянщини та Галичини. Метою НТШ стало «наукове обґрунтування та освітлення української справи перед західньо-європейським культурним світом і... поширення та поглиблення національної свідомості серед українського громадянства» [7, с. 189].

Завдяки успішним спільним зусиллям українців з підросійських та півдастрийських територій Галичина перетворилась на український П'ємонт, звідки в ХХ ст. почала потужно реалізовуватись ідея української державності. За умов конституційного режиму було успішно продовжено націєтворення – насамперед, трансформацію культурницьких організацій у політичні, а також становлення та розвиток українознавчих інституцій.

Український рух у ХІХ ст. зазнавав репресій, але не припиняв свого існування. Почавшись як культурницький рух у середовищі хлопоманів та українофілів, він опанував широкою верствою українофільської інтелігенції через громадівські організації. Не маючи змоги «просвітити» селянство через асиміляційну політику російського самодержавництва, український рух все-таки зумів виховати молоде покоління свідомих українських патріотів, які перетворили культурництво на політичний рух із гаслом самостійної України.

Визначальне місце у спрямуванні українського руху від культурництва до націоналізму належить Тарасу Шевченку, який у «Кобзарі» (1840) та «Гайдамаках» (1841) оспівував славне минуле українського козацтва, «історичні подвиги українців, зображених як представники незалежної нації, брутально підкореної московськими та польськими гнобителями. Шевченко створив не тільки засіб – мову, але й зміст послання – національну гордість, висловлену проникливими і незабутніми рядками» [8, с. 314–315]. Як зазначають І. Дзюба та М. Жулинський: «В Україні й до Шевченка була жива політична думка, зберігалася й виборювалася історична традиція, жеврів, а часом і спалахував яскраво й грізно бунтарський дух у народів, відроджувалася нова національна література – все це й створило самого Шевченка; але саме він сконденсував у собі ці розрізнені елементи історичного самоусвідомлення народу, вияви його живої душі, востократ помножив їхню потугу і прометеївським смолоскипом написав вогненні скрижалі своєму народові» [4, с. 31]. Тарас Шевченко, пробудивши національну гордість нащадків славного минулого козащини, примусив їх повірити у своє незалежне, вільне майбутнє.

Отже, Тарас Шевченко, один із провідних діячів українського ренесансу середини ХІХ ст., сформувавшись у період українофільства, став межевою та визначальною постаттю українського руху, спрямувавши його від культурництва до націоналізму.

1. *Гирич І.* Історичні причини наших поразок і перемог / Ігор Гирич. – Львів: ЛА «Піраміда», 2011. – 142 с. 2. *Горський В., Кислюк К.* Історія української філософії: Підручник / В. С. Горський, К. В. Кислюк. – К.: Либідь, 2004. – 488 с. 3. *Грицак Я.* Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ–ХХ ст.: [Навч. посібник для учнів гуманіт. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів.] / Я. Й. Грицак. – К.: Генеза, 2000. – 360 с. 4. *Дзюба І., Жулинський М.* На вічному шляху до Шевченка / Іван Дзюба, Микола Жулинський // Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. – К., 2003. – Т. 1: Поезія 1837–1847. – С. 9–66. 5. *Дейвіс Норман.* Європа: Історія / Пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко / Норман

Дейвіс. – К., Основи, 2000. – 1464 с. 6. *Жаботинський В.* Вибрані статті з національного питання / Володимир Жаботинський. – Київ, «Сучасність», 1983. – 136 с. 7. *Кордуба М.* Зв'язки В. Антоновича з Галичиною / М. Кордуба // Син України: Володимир Боніфатійович

Антонович. У 3-х томах. – Київ, Заповіт, 1997. – Т. 2. – С. 165–200. 8. *Маґочій П.-Р.* Історія України / Павло-Роберт Маґочій. – К.: Критика, 2007. – 640 с. 9. *Попович М.* Національна культура і культура нації / М. В. Попович. – К.: Т-во «Знання» України, 1991. – 61 с.

Валентина Коротя-Ковальська

Тарас Шевченко – взірець пісенно-духовної творчості українців

Стаття присвячена аналізу збірки «Кобзар» Тараса Шевченка в аспекті його нерозривного зв'язку з народною піснею, яка є вершиною національного досягнення українського народу в загальнолюдському просторі.

The article is devoted to analysis of «Kobzar» by Taras Shevchenko in the aspect of his indissoluble connection with a folk song which is the top of national achievement of the Ukrainian people in the universal space.

– Кобзарю мій!
Поете мій високий!
А як же ти поезії писав?
– Я не писав, я плакав і сміявся,
Благословляв, співав і проклинав.
Сказати правду, мало турбувався,
Як я при тому збоку виглядав.
(Ліна Костенко)

Багато українців, читаючи Тараса Шевченка, відчують силу його магнетичної влади над поколіннями. Його поезія вимірюється двома вершинами – загальнолюдське звучання і разом з тим глибоко національне призначення. Як людина всебічної культури з незалежним і оригінальним мисленням, українську поетичну мову великий Тарас зумів піднести у своїх творах до високого рівня романтичного вираження. Зумів показати найтонші людські почуття, найінтимніші особисті переживання. «Кожен, хто звертається до Шевченка, знаходить свої відповіді, бо він говорив про особисте, яке ставало універсальним, суб'єктивність його була настільки чесною і відвертою, що сприймається як найвища міра об'єктивності. Вимір його – це безмірність. Саме тому так важливо, що ми знову і знову шукаємо відповідей на засадничі питання саме в нього» [2, с. 23]. Так, саме у його творах ми знаходимо «голос пробудженої людської гідності, силу непокори, що не раз переходить у скрик прокляття, у грізний вибух прометеївського титанізму» [3, с. 3].

У прозових і поетичних творах Шевченко постає перед нами як великий поціновувач української народної музики. Не випадково свою збірку поетичних творів назвав «Кобзарем». Адже кобзар – це, власне, не стільки поет, скільки співець. Та й свої поетичні твори Шевченко часто трактував як пісні-думи («За що сірому ти поцілуєш? // За пісню-думку? // Ой гаю, гаю, // Й не такі, як я, дармо співають») («N. N.»).

Мамину пісню, дідові розповіді про гайдамацтво, красу рідної природи Шевченко проніс через усе своє стражденне життя і саме народна пісня поклала відповідну печать на всю його творчість. Поезія найвищої любові до «святої України» виросла з фольклорного джерела і стала найголовнішим рушієм творчого життя поета, тому багато віршів Шевченка вважалися народними і були дуже популярними ще за його життя.

Україною, її славною історією, народною культурою, українськими піснями був сповнений весь внутрішній світ Шевченка. Шевченків біограф О. Кониський згадує, як свого часу Київська Археологічна комісія відрядила Шевченка на Правобережжя збирати народні казки, пісні, легенди, перекази тощо [5, с. 231]. В журналі «Киевская старина» видруковано спогади селянина М. Кириляча про те, як Шевченко записував пісні. Ці записи знаходимо в двох Шевченкових альбомах, чи записних книжках, що входять у збірку В. Тарновського [4, с. 402–409], що під час Оренбурзького трусу одібрали в поета жандарми. У першій з двох книжок містяться, як пише М. Стороженко, «Коло двадцяти записів пісень та дум» [10, с. 32].

Автор книжки «Полум'яне слово Шевченка в музиці» Н. Корольок привертає увагу до того, що «зі зверненням професіональних композиторів до поезії Кобзаря в українській музиці виникає окремий могутній пласт – музична Шевченкіана, яка вражає своєю свіжістю, різнобарвністю і невичерпністю» [6, с. 12]. Тільки у XIX ст. до творчості Тараса Шевченка зверталися композитори П. Ніщинський («Вечорниці» до драми «Назар Стодоля»), А. Вахнянин («Садок вишневий»), С. Воробкевич («Думи мої», «Минають ночі» тощо), М. Вербицький («Заповіт»), М. Аркас (опера «Катерина»). Солоспіви на вірші Шевченка створювали П. Сокальський, В. Заремба та ін. Деякі з них стали народними піснями. Хоча не завжди відомі автори музики, про деяких ми знаємо, наприклад, М. Гайворонський, був автором чудових пісень «Така її доля» та «Тече вода». Написано безліч хороших творів на слова поета. До спадщини поета зверталися і класики російської музики: М. Мусоргський (вокальні твори «Гопак» і «Дніпро»), П. Чайковський (романс «Вечір», «Садок вишневий коло хати»), С. Рахманінов (дума «Минають дні, минають ночі»). Початок XX ст. ознаменувався кантатами та хорами С. Людкевича (знаменита кантата-симфонія «Кавказ»), К. Стеценка («У неділеньку у святую»), Л. Ревуцького (кантати-поєми «Хустина» та «Ой чого ти почорніло»), потужні твори Б. Лятошинського «За байраком байрак», «Із-за гаю сонце сходить» і багато інших. З'являються музично-театральні, симфонічні та хорові полотна М. Вериківського, К. Данькевича, В. Корейка,